

## Dvadsať rokov systematického hodnotenia životného prostredia

### Tvorba indikátorov a hodnotiacich správ

Emisie základných znečisťujúcich látok v dlhodobom horizonte (porovnanie rokov 1990 – 2010) klesajú, avšak rýchlosť tohto poklesu sa po roku 2000 výrazne spomalila. Pretrváva dlhodobý trend poklesu emisií amoniaku. Emisie nemetánových prchavých organických látok (NMVOC) trvalo klesali. Od roku 2000 do roku 2010 sa udržujú zhruba na rovnakej úrovni s miernymi výkyvmi v jednotlivých rokoch. V roku 2011 došlo na viacerých monitorovacích staniciach opätovne k prekročeniu limitných hodnôt vybraných znečisťujúcich látok v ovzduší, stanovených na zabezpečenie ochrany zdravia ľudí.

Obyvatelia SR vyprodukojú približne 327 kg komunálneho odpadu na obyvateľa. Oproti roku 2005 došlo v roku 2011 k nárastu produkcie o cca 13 %. V porovnaní s krajinami EÚ je produkcia komunálneho odpadu na obyvateľa nízka a je pod priemernou úrovňou EÚ-27. Z hľadiska environmentálnej kvality je približne 13,5 % územia SR hodnotené ako prostredie narušené, resp. silne narušené. V roku 2011 bolo na Slovensku evidovaných 908 pravdepodobných environmentálnych záťaží a 255 potvrdených environmentálnych záťaží... Mohli by sme pokračovať.

Zdroj: Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2011

Čo má tento text spoločné? 1. Predmet – životné prostredie. 2. Cieľ – podať informáciu relevantnú k životnému prostrediu.

Jednou z hlavných úloh Slovenskej agentúry životného prostredia je zber, spracovanie a analýza environmentálnych údajov s cieľom zabezpečenia objektívnych, spoľahlivých a porovnateľných informácií. Tieto informácie predstavujú východiskovú bázu na prijatie nevyhnutných opatrení na ochranu životného prostredia, odhadnutie vplyvov takýchto opatrení a zabezpečenie, aby bola o stave životného prostredia informovaná verejnosť v potrebnom rozsahu.

Na začiatku sa činnosť SAŽP zamerala na spracovanie Správy o stave životného prostredia Slovenskej

republiky za obdobie 1992 – 1993. V roku 2013 bude publikovaná v poradí už dvadsiata správa tohto druhu. Vydávanie Správ o stave životného prostredia SR sa od roku 1998 upravilo prostredníctvom zákona č. 171/1998 Z. z. o prístupe k informáciám o životnom prostredí, resp. následnými zákonmi č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a zákonom č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí. Zabezpečuje sa tak ústavné právo každého z nás na včasné a úplné informácie o životnom prostredí a o príčinách a následkoch tohto stavu. Ide zároveň o jeden z krokov na splnenie záväzkov, vyplývajúcich pre účastnícke krajiny z Aarhuského dohovoru o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a o prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia, zameraného na posilnenie úlohy verejnosti pri ochrane a zlepšovaní životného prostredia.

Iným typom hodnotiacich správ sú tzv. Indikátorové správy o životnom prostredí v SR.

Správy sú založené na princípoch hodnotenia príčino-následnej (kauzálnej) súvislosti medzi hnacími silami (D – Driving force), stavom životného prostredia (S – State), tlakmi na životné prostredie (P – Pressure), realizovanými opatreniami na nápravu tohto stavu (R – Response) a dôsledkami (I – Impact), vyplývajúcimi z aktuálneho stavu životného prostredia. Na hodnotenie sa využíva **sústava indikátorov** – významného nástroja v procese hodnotenia stavu a vývoja životného prostredia, resp. trvalo udržateľného rozvoja (TUR). Indikátory napomáhajú pri plánovaní, stanovovaní politických cieľov a kontrole ich plnenia. Predstavujú merateľné veličiny, poskytujúce informácie o vývoji a trendoch javov a procesov, a to v kvantitatívnom i kvalitatívnom vyjadrení.

### Prehľad indikátorových správ o životnom prostredí

Indikátorové správy o zložkách životného prostredia (rok vydania 2007, 2009, 2011): **Ovzdušie, Voda, Horninové prostredie, Biota, Pôda.**

Indikátorové správy o faktoroch životného prostredia (rok vydania 2007, 2009, 2011): **Odpady, Zdravie a životné prostredie.**

Indikátorové správy o vplyvoch odvetví na životné prostredie (rok vydania 2006, 2008, 2010, 2012): **Doprava, Energetika, Priemysel, Poľnohospodárstvo, Lesné hospodárstvo, Cestovný ruch.** Všetky publikované správy a indikátory sú prístupné verejnosti na [www.sazp.sk](http://www.sazp.sk), resp. [www.enviroportal.sk](http://www.enviroportal.sk).

Prierezovým zdrojom informácií o životnom prostredí v regiónoch je publikácia **Environmentálna regionalizácia**, ktorú SAŽP vydala v rokoch 2006, 2008 a 2010.

V procese environmentálnej regionalizácie sa podľa zvolených kritérií (súboru vybraných environmentálnych charakteristík/ukazovateľov) a postupov, hodnotiacich životné prostredie a vplyvy naň, vyčleňujú regióny (územné/priestorové jednotky) s určitou kvalitou alebo ohrozenosťou životného prostredia.

### Participácia na poskytovaní informácií a hodnoteniach na európskej úrovni

**Motýle alebo ekonomický rozvoj – Európa môže mať oboje!**

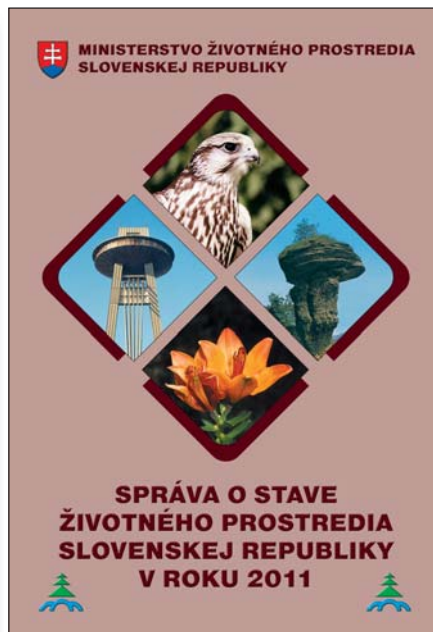
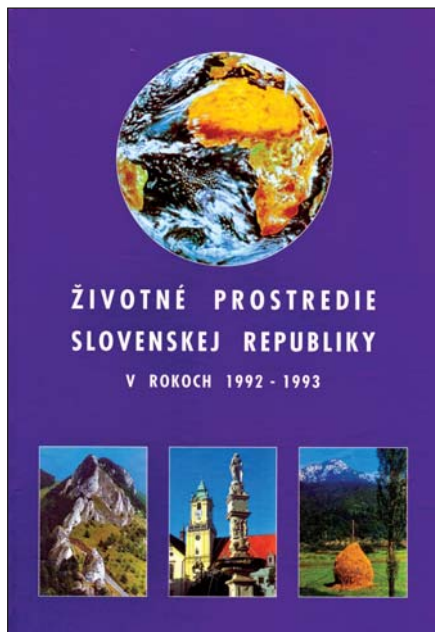
Európska únia dosiahla pokrok v znižovaní emisií a väčšom využívaní energie z obnoviteľných zdrojov. Emisie EÚ-27 v roku 2009 sú o 17 % nižšie ako v roku 1990 a je predpoklad dosiahnutia spoločného cieľa znížiť emisie o 20 % do roku 2020. Avšak nie všetky trendy v jednotlivých sektoroch sú pozitívne. Napríklad emisie EÚ-27 z dopravy v období rokov 1990 až 2008 vzrástli až o 24 %.

Sústava chránených oblastí NATURA 2000, ktorá v súčasnosti pokrýva asi 18 % územia EÚ, pomáha v ochrane ohrozených druhov a zachovávaní zelených plôch na rekreáciu. Právne predpisy, týkajúce sa kvality ovzdušia a vody, prispeli k zníženiu nepriaznivých tlakov na biodiverzitu a ľudí. Na druhej strane, intenzifikácia využívania krajiny, strata biotopov a nadmerný rybolov znemožnili EÚ splniť jej cieľ, ktorým bolo zastavenie straty biodiverzity do roku 2010. Zdroje sladkej vody v Európe sú ovplyvňované nedostatkom vody, suchom, záplavami a fyzikálnymi zmenami. Pri mnohých vodných útvaroch pretrváva riziko, že nespĺnia cieľ EÚ v zmysle Rámcovej smernice o vode (Water Framework Directive – WFD) a nepodarí sa im dosiahnuť dobrý stav do roku 2015...

Zdroj: Správa Životné prostredie Európy – stav a perspektíva 2010 (The European Environment – State and Outlook 2010 – SDER 2010), EEA

Presuňme sa na európsku úroveň, ktorej je Slovensko významnou súčasťou.

Európska environmentálna agentúra (EEA) bola prvá z agentúr Európskej únie, ktorá umožnila členstvo aj krajinám, ktoré v tom čase neboli členskými krajinami EÚ. Slovenská republika sa oficiálne stala členom EEA 1. augusta 2001, kedy vstúpila do platnosti Zmluva medzi Európskym spoločenstvom a Slovenskou republikou o účasti Slovenskej republiky v EEA a Európskej environmentálnej informačnej a monitorovacej sieti (EIONET). Samotnému vstupu do EEA predchádzalo v roku 1998 založenie národného uzla EIONET pod koordináciou SAŽP. V roku 2000 bola SAŽP poverená MŽP SR plnením funkcie **Národného ohniskového bodu SR pre EEA**, ktorú zabezpečuje dodnes. SAŽP zabezpečuje



taktiež zastupovanie SR v najvyššom riadiacom orgáne EEA – **Management Board EEA**. Koordinácia a samotný výkon odborných prác sa realizuje prostredníctvom siete **národných referenčných centier (NRC)**. SR má zastúpenie v 24 národných referenčných centrách, celkovo to je cca 60 expertov zo 17 inštitúcií z rezortu MŽP SR, ako aj mimo rezortu.

K základným povinnostiam vyplývajúcim z členstva v EEA, patrí zabezpečenie zberu a poskytnutie údajov v rozsahu, obsahu a štruktúre zadefinovanej v rámci tzv. **Prioritných dátových tokov (Priority Data Flows – PDF)**. PDF sa týkajú jednotlivých zložiek životného prostredia vo vymedzenej základnej obsahovej štruktúre. V období 2011 – 2012 EEA požadovala poskytnutie informácií k 16 prioritným dátovým tokom. Každý prioritný dátový tok má svoj evidenčný list, popis požiadaviek a detailné



Foto: M. Štiassny

Tím špecialistov SAŽP zaoberajúcich sa hodnotením životného prostredia a tvorbou správ

kritériá hodnotenia (pozri <http://www.eionet.europa.eu/dataflows/pdf2011>). EEA pravidelne každý rok pripravuje hodnotiacu správu, týkajúcu sa plnenia tejto povinnosti (EIONET Priority Data Flows Report May 2011 – April 2012). Slovenská republika sa pri hodnotení uskutočnenom za obdobie máj 2011 – apríl 2012 z celkového 100 % bodov dostala na úroveň 92 % a došlo k zlepšeniu o 10 % v porovnaní s predchádzajúcim hodnotiacim obdobím.

Jednou zo základných častí správy Životné prostredie Európy – stav a perspektíva 2010 bolo aj hodnotenie jednotlivých členských krajín prostredníctvom stanovenej metodiky samotné členské krajiny, v podmienkach SR koordinátorom týchto aktivít bola SAŽP. Hodnotenie je dostupné na stránke <http://www.eea.europa.eu/soer/countries/sk>.

EEA je správcom informačného systému SERIS (State of the Environment Reporting Information System), ktorý podľa jednotlivých členských štátov sumarizuje informácie o publikovaných správach relevantných k životnému prostrediu. Za napĺňanie tohto systému v rámci SR je zodpovedná taktiež SAŽP. Výhodou systému je, že z jedného miesta je možnosť získať informácie, týkajúce sa toho-ktorého štátu.

### Reporting vo vzťahu k Európskej komisii

*Európsky parlament vyzýva členské štáty, aby pokračovali v úplnom a správnom vykonávaní právnych predpisov EÚ v oblasti životného prostredia a prijatých politík a stratégií v rámci 7. environmentálneho akčného programu a zaistili dostatočnú kapacitu a finanč-*

*né prostriedky na ich úplné vykonanie, a to aj v čase úsporných opatrení, keďže nevykonanie alebo neúplné vykonanie právnych predpisov EÚ v oblasti životného prostredia je nielen protiprávne, ale z dlhodobého hľadiska aj oveľa nákladnejšie pre spoločnosť...*

**Zdroj: Uznesenie Európskeho parlamentu z 12. marca 2013 o zlepšení využitia potenciálu opatrení EÚ v oblasti životného prostredia: budovanie dôvery prostredníctvom rozširovania poznatkov a schopnosti reagovať.**

Významným nástrojom EÚ na získavanie spätnej väzby o transpozícii a správnej implementácii prijatých predpisov je povinnosť podávať pravidelné hodnotiace správy Európskej komisii. Termíny predkladania správ týkajúcich sa jednotlivých právnych predpisov, sú rôzne a stanovuje ich príslušný právny predpis. Ich obsahová štruktúra je vo väčšine prípadov daná príslušným prijatým rozhodnutím. V rámci predstupového procesu SR do EÚ bola SAŽP poverená koordináciou plnenia úloh, vyplývajúcich zo **smernice Rady 91/692/EEC o štandardizácii a racionalizácii správ o implementácii niektorých smerníc, týkajúcich sa životného prostredia**. Následne bolo zo strany MŽP SR toto poverenie rozšírené aj na ďalšie predpisy za vybrané oblasti životného prostredia, ktoré stanovujú reportingovú povinnosť. Prehľad odoslaných správ Európskej komisii je k dispozícii na <http://www.sazp.sk/public/index/go.php?id=1674>.

### Zelený rast a hodnotenie životného prostredia v rámci OECD

*Slovensko vypracovalo prekvapujúco komplexný systém informácií o životnom prostredí, ktorý vychádza z environmentálnej politiky. Viac by sa však mohlo vykonať v oblasti zahrnutia informácií o ekonomických, finančných a sociálnych aspektoch environmentálnych politík...*

**Zdroj: Prehľad environmentálnej výkonnosti OECD, Slovenská republika 2011**

Ďalšou významnou inštitúciou, v rámci ktorej sa SAŽP podieľa na prácach, týkajúcich sa indikátorov a hodnotenia životného prostredia, je **Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD)**. Pracovníci SAŽP zastupujú SR vo Working Party on Environmental Information a Joint WP on Agriculture and Environment. SAŽP je zodpovedná za proces koordinácie poskytovania údajov a informácií za SR v zmysle požiadaviek OECD, v rámci ktorého, obdobne ako u vyššie uvedených aktivít, úzko spolupracuje so širokým spektrom odborníkov a organizácií nielen v rezorte životného prostredia, ale aj v rámci ostatných dotknutých rezortov.

*Zelený rast predstavuje cestu podpory ekonomického rastu a rozvoja a zároveň ochranu prírodných zdrojov, aby sme mohli naďalej využívať prostriedky a environmentálne služby, od ktorých závisí naša*

*prosperita. Preto je potrebné podporovať investície a inovácie, ktoré budú základom pre udržateľný rast a umožnia vznik nových ekonomických príležitostí. Návrat k „zabehnutému“ modelu by bol nerozumný a v konečnom dôsledku neudržateľný, s rizikami, ktoré pre ekonomický rast a rozvoj predstavujú náklady a obmedzenia spojené s ľudským kapitálom. Mohol by viesť k nedostatku vody a ďalších prostriedkov, zvýšenému znečisteniu ovzdušia a vodných zdrojov, zmenám klímy a strate biodiverzity. Tieto dôsledky by boli nezvratné, preto je potrebné prijať stratégie, pomocou ktorých sa dosiahne ekologickejší rast.*

*Sledovanie pokroku smerom k zelenému rastu by malo vychádzať zo skupín ukazovateľov, ktoré popisujú a sledujú zmeny v nasledujúcich oblastiach: produktivita vo využívaní environmentálnych statkov a prírodných zdrojov; základňa prírodných zdrojov; environmentálne rozmery kvality života; politické reakcie a ekonomické príležitosti. Pre každú z týchto skupín bol navrhnutý zoznam ukazovateľov v spravidelnej správe s názvom Towards Green Growth: Monitoring progress – OECD Indicators (Smerom k zelenému rastu: Sledovanie pokroku – ukazovatele OECD). Na tejto správe sa stále pracuje a bude sa ďalej dopĺňať s postupným získavaním údajov a vývojom konceptov...*

**Zdroj: Towards Green Growth – Smerom k zelenému rastu, OECD, 2011**

Slovenská republika sa zaradila medzi členské krajiny OECD, ktoré vypracovali svoje **národné indikátory zeleného rastu**. Vypracovaním národného súboru indikátorov MŽP SR poverilo SAŽP. Indikátory boli vypracované a publikované v spolupráci s vytvorenou medzirezortnou pracovnou skupinou v roku 2012 ([www.enviportal.sk](http://www.enviportal.sk)) a prelinkované aj na webovú stránku OECD ([www.oecd.org/greengrowth/countries.htm#slo](http://www.oecd.org/greengrowth/countries.htm#slo)).

Záverom sa ešte vráťme k **uzneseniu Európskeho parlamentu z 12. marca 2013 o zlepšení využitia potenciálu opatrení EÚ v oblasti životného prostredia: budovanie dôvery prostredníctvom rozširovania poznatkov a schopnosti reagovať**.

Európsky parlament v ňom zdôrazňuje významnú úlohu EEA pri poskytovaní pevnej vedomostnej základne, ktorá je oporou pre politiku a vykonávanie právnych predpisov a uznáva prácu, ktorú EEA vykonala v tejto oblasti. Zároveň naliehavo vyzýva EEA, aby naďalej rozvíjala svoje kapacity pri pomoci Európskej komisii a členským štátom v zabezpečovaní kvality monitorovania a porovnateľnosti informácií o životnom prostredí, zhromaždených v rôznych častiach EÚ; ďalej vyzýva EEA, aby sa zamerala aj na vytváranie kapacít a šírenie najlepších postupov v členských štátoch. Obdobne ako EEA na európskej úrovni, SAŽP v rámci svojej činnosti zabezpečuje vedomostnú základňu za oblasť životného prostredia pre národnú úroveň. Pri jej systematickom zabezpečovaní je taktiež nevyhnutné dbať na dostatočné personálne a finančné zabezpečenie tak, aby sme okrem zabezpečenia dostatočného objemu včasných, objektívnych a cielených informácií pre rozhodovacie procesy na národnej úrovni boli i naďalej schopní byť rovnocenným partnerom v medzinárodných inštitúciách zaoberajúcich sa hodnotením životného prostredia.

**Ing. Zuzana Lieskovská**  
Slovenská agentúra životného prostredia